

Lahja, muutos ja jatkuvuus

Musliminaisten vaatetarinoita Suomesta

Istun Nuran huoneen lattialla, ympärillämme sekalainen kasa vaatteita. Olen juuri sovittanut Nuran kehoituksesta tummanruskeaa täyspitkää jilbabia ensimmäistä kertaa. Kangas on kevyttä tihäekudoksista keinokuitua, täysin läpinäkymätöntä. Se laskeutuu pääläeltäni nilkkoihin asti yhtenä kappaleena. Vain kasvat ja kädet jäävät paljaaksi. Vaate näyttää raskaalta mutta on yllättävän kevyt ja käytännöllinen, pystyn liikkumaan siinä vaivatta ja kehoni tuntuu hengittävältä ja vapaalta. Mikään ei kiristä, ja se on vaateen tarkoituksin: peittää, ei paljastaa.

Keskustelumme polveilee muodista ja hiuksista uskontoon ja rasismiin. Ihmisten vihaisiin katseisiin kadulla. Opettajien alentuvaan asenteeseen ammattikoulussa. Henkilökohtaisen jumalasuhteen lobdullisuuteen ja turvaan. Lenkkeilyyn jilbabiin pukeutuneena (en voi kuvitella juoksevani näiden helmojen kanssa).

Nuran aviomies huutaa jotain somaliksi oven takaa. Nura katoaa betkeksi ja tulee takaisin esitteiden kanssa: hänen miehensä haluaa minun tietävän lisää islamista – siitä islamista jota hän ja Nura noudattavat. Siihen kuuluvat erittäin peittävät vaatteet, joita moni muslimikin pitää konservatiivisina. Nura käyttää kadulla liikkeussaan niqabia, kasvohuntua.

Ennen kuin lähdän, Nura antaa minulle lahjan: valko-sini-violetin suuren keveän polyesterhuivin. Huivi on poimutettu ilmavaan muotoonsa kankaaseen tikatuilla ohuilla kumilangoilla. Nura kertoo sen olevan suurinta muotia Suomen somaliyhteisössä juuri sillä hetkellä. Nuran äiti on tuonut huiveja Saudi-Arabiasta, ja Nura antaa niitä lahjaksi kaikille ystävilleen. (Anna-Mari)

Naisten pukeutuminen jaksaa kuohuttaa. Milloin se on liian peittävää, milloin liian paljastavaa. Toisinaan sen oletetaan olevan miesten määräämä patriarkaatin ilmaus, toisinaan taas miesten hillitsemättömät himot automaattisesti sytyttävää provokaatiota. Euroamerikkalaisessa poliittisessa ja mediadiskurssissa erityisesti musliminaisten vaatetukseen suhtaudutaan usein ongelmallisena¹. Kuitenkin monille musliminaisille heidän vaatetuksensa on mukavuuden ja rauhan lähde, henkilökohtaisen jumalasuhteen ilmaus tai vaikkapa feministinen vastaisku naiskehon esineellistämislle².

Vaate voi olla myös lahja – yksilöltä yksilölle, ryhmältä yksilölle, yksilöltä ryhmälle tai ryhmältä ryhmälle³. Pohdimme tässä artikkelissa vaatelahjan roolia musliminaisten keskinäisissä suhteissa. Tarinoiden

naiset – Nura, Aisha, Afra ja Miriam – ovat parikymppisiä musliminaisia. Nura on kotoisin Somaliasta, Afra Irakista, ja Aisha ja Miriam ovat suomalaisiin ei-muslimiperheisiin syntyneitä islamiin kääntyneitä naisia⁴. Anna-Mari, kolmekymppinen suomalaisnainen, vietti heidän yhteisöjensä parissa pitkiä aikoja tehdessään etnografista kenttätöitä väitöskirjaansa varten⁵. Vaatealahjatarinat nousivat esille spontaanisti keskustelujen kuluessa, niistä ei koskaan erikseen kysytty. Juuri tämä spontaanisuus tekee tarinoista erityisen mielenkiintoisia ja merkityksellisiä.

Lahjan saaminen ja antaminen ei ole niin yksinkertaista kuin usein luulemme. Sekä antajan että saajan on esitettävä tilanteeseen sopivia tunteita. Myös lahja itessään välittää näitä tunteita. Lahjan hankkiminen on usein naisen vastuulla, ja naisilla on myös suurempi velvollisuus tunnetyöhön lahjan yhteydessä: saajan on osoitettava, että lahja on mieluinen, ja antajan on puolestaan osoitettava tilanteeseen sopivia positiivisia tunteita⁶.

Voidaankin sanoa, että lahjan saajalla on tietynlainen velvollisuus vastaanottaa lahja, sillä lahjan torjuminen konkreettisesti tai emotionaalisesti horjuttaa ihmissuhteita. Saajalle myös syntyy velvollisuus vastalahjan antamiseen jonakin myöhempänä ajankohtana. Lahjan saaminen ja antaminen perustuu vastavuoroisuuteen⁷. Lahjat eivät ole pelkästään materiaalisia. Myös huomaavainen teko, hoiva, aika tai muu ei-materiaalinen asia voidaan tulkita lahjaksi tai vastalahjaksi⁸. Jos lahja on esine, erityisesti jos se on hyvin henkilökohtainen esine tai tärkeän ihmisen lahjoittama, lahjan saaja saattaa kokea, että hänellä on velvollisuus säilyttää lahja, tai hän haluaa säilyttää sen, koska se muistuttaa häntä tärkeästä ihmisestä⁹.

Vaate on tässä suhteessa kiinnostava lahja: se voi olla erittäin intiimi, kuten vaikka alusvaatteiden lahjoittaminen romanttiselle kumppanille; se voi olla hyvin henkilökohtainen, kuten isovanhemman lapsenlapselle neulomat lapaset; ja se voi olla myös arkinen, kuten halpa asuste, jonka antaa huolettomasti ystävälle, koska tämä sattuu pitämään siitä.

Lahja muutoksen mahdollistajana: kutsuminen ja kääntyminen islamiin

Kuten Anna-Mari, myös Aisha sai vaatelahjan musliminaiselta. Hän oli tuolloin 18-vuotias ja kiinnostunut

”Nämä vaatteet mahdollistivat Aishalle rukoilemisen ja johtivat lopulta hänen uskonnolliseen kääntymykseensä.”

islaminuskosta. Internetfoorumilla hän tapasi nuoren somalinaisen, joka kutsui hänet kotiinsa. Aisha oppi rukoilemaan ja sai lahjaksi rukoilemiseen sopivat vaatteet: huivin ja pitkähihaisen täyspitkän mekon, *abayan*. Nämä vaatteet mahdollistivat Aishalle rukoilemisen ja johtivat lopulta hänen uskonnolliseen kääntymykseensä. Aishan kääntymyspolulla vaatelahja oli merkittävä hetki, koska lahja mahdollisti hänelle uskonnon harjoittamisen jo ennen kuin hän oli lausunut uskontunnustuksen, *šahadan*, joka teologisesti määrittellään kääntymyksen ajankohdaksi¹⁰.

Aisha ei kokenut lahjaa pelkästään henkilökohtaiseksi vaan tulkitsi sen uskonnollisen yhteisön kutsuksi itselleen. Niinpä hänen vastalahjansa on toimia uskonnollisessa yhteisössä. Hänen ja lahjan antajan välille ei muodostunut merkittävää henkilökohtaista suhdetta, mutta lahja avasi hänelle tien muslimiyhteisön jäseneksi. Samalla tavalla Nuran lahja Anna-Marille ei ollut erityisen henkilökohtainen vaan merkityksellinen pääasiassa tilanteen roolien kannalta: haastateltavan ja tutkijan välisenä tasapainoiluna, jossa tutkija näyttäyty potentiaalisena islamiin kutsumisen, *da’wan*, kohteena ja tutkija on tietoinen vastuustaan tutkimusaiheensa ja informanttiansa suhteen. Lahjan vastaanottaminen ja positiivisten tunteiden osoittaminen oli käytännössä välttämätöntä, mutta Anna-Marin näkökulmasta vastalahjan ei tarvinnut olla uskonnollinen kääntymys, kuten Aishan tapauksessa voidaan tulkita olevan. Vastalahjaksi saattoi myös käsittää tutkijan toimenkuvaan liittyvän vastuullisen ja sensitiivisen tiedon tuottamisen, joka toivottavasti palvelee Nuran yhteisöä, vaikkei sillä hänelle

itselleen olisi suoraa merkitystä. Anna-Mari myös säilytti lahjan, vaikkei koskaan käyttänyt sitä.

Vaatelahja saattaa myös olla kutsu, kehoitus tai kannustus harjoittaa *tietyntaista* islamia. Nura lahjoittaa mielellään vaatteitaan uskonsisarilleen, jotka ovat kiinnostuneita muuttamaan pukeutumistaan peittävämpään suuntaan. Hän ilmaisi ilon ja onnen tunteita voidessaan auttaa muita uskovia pukeutumaan tavalla, jota hän itse pitää oikeana. Mitä iloisemmin ja innokkaammin Nura lahjansa antaa, mitä hyväksyvämpien sanankäänteiden kera, sitä todennäköisemmin lahjan saaja tuntee halua tai jopa tarvetta ryhtyä käyttämään lahjaa, erityisesti jos lahjan antajan ja saajan välillä on henkilökohtainen ystävyys- tai sukulaisuussuhde. Tällaisesta muutoksesta puhumme seuraavassa, Afran tarinassa.

Lahja mukautumisen välineenä: avioliitto perheiden välisenä instituutiona

Afran perhe on kotoisin Irakista, ja he ovat šiiamuslimeja eli muslimien vähemmistöryhmää. Avioliittomarkkinat šiioille Suomessa ovat vieläkin rajoituneemmat kuin uskoville musliminiaisille yleensä, sillä mahdollisia kumppaneita on vähän. Kun siis šiiaiyhteisössä erittäin kunnialliseksi ja jopa korkea-arvoiseksi katsottu perhe pyysi Afran vanhempien suostumusta perheiden väliseen avioliittoon, ja Afran vanhemmat tiedustelivat tyttärensä mielipidettä, tämä ei epäröinyt. Hänelle liitto oli nimenomaan perheiden välinen: perheen poika – Afran tuleva aviomies – oli perheensä vastuulla, ja hän luotti perheen maineeseen täysin.

”Melko arkiset ja käytännölliset vaatekappaleet [...] muuttuivat [...] kahden perheen väliseksi neuvotteluksi ja sopimukseksi ja saivat huomattavasti suuremman symbolisen arvon kuin niiden materiaallinen merkitys olisi muutoin ollut.”

Afran perheessä tytöt pukeutuivat kyllä huiviin mutta käyttivät usein housuja ja tunikaa täyspitkien *abayoiden* sijaan. Afraa kosineen perheen tytöt taas pukeutuivat *abayaan* ja *jilbabiin*, täyspitkään pitkähihaiseen ulkovaatteeseen, heti kouluun mennessään. Afra kertoi, että kun hänen kihlauksestaan oli sovittu, hänen tuleva anoppinsa tuli vierailulle mukanaan vaatteita. Anoppi tiedusteli Afran halukkuutta siirtyä käyttämään aviomiehen perheen mukaista asua, ja Afra suostui mielellään. Anopin vaatelahjat toimivat uuden vaatetuksen konkreettisina mahdollistajina ja myös tekivät päätöksen Afralle helpoksi. Olisi luultavasti ollut vaikea torjua uuden anopin toiveita, erityisesti kun pyyntö muuttaa pukeutumista esitettiin anteliaan lahjan kera.

Kun Anna-Mari puhui yhdessä Afran, tämän äidin ja pikkusiskon kanssa, äiti osoitti suurta ylpeyttä Afran muuttuneen vaatetuksen suhteen. Hän ilmaisi selvästi, että uskoi tyttärensä suurempaan hyveellisyyteen ja siihen, että Afran asu oli tälle suuremmaksi uskonnolliseksi kunniaksi kuin hänen aiempi pukeutumistyyliinsä. Afran pikkusiskoa puhe ei näyttänyt häiritsevän, vaikka hän olikin pukeutunut tunikaan ja housuihin. Hän oli vielä naimaton, ja sekä Afra että hänen äitinsä olivat sitä mieltä, että huoleton pukeutuminen kuuluu nuoruuteen. Siten siis Afra ja hänen äitinsä loivat yhteistä ymmärrystä siitä, milloin tytön on aika vaihtaa peittävämpään asuun, ja Afran äiti vahvisti anopin odotusta soveliaasta asusta. Melko arkiset ja käytännölliset vaatekappaleet, jotka Afran anoppi lahjoitti hänelle, muuttuivat tässä kehityksessä kahden perheen väliseksi neuvotteluksi ja sopimukseksi ja saivat huomattavasti suuremman symbolisen

arvon kuin niiden materiaallinen merkitys olisi muutoin ollut. Kun Afra otti vastaan anoppinsa lahjat ja samalla antoi eräänlaisena vastalahjana suostumuksensa pukeutua anopin toiveiden mukaan, hänen lapsuudenperheensä ja uuden perheensä välille syntyi erityisen vahva side.

Avioliitto ei aina lähennä perheitä. Se voi olla myös haasteellinen tila, jossa nainen on kahden erilaisen perheen välissä. Miriamin tarinassa näemme, kuinka vaatelahja voi korjata mahdollisia säröjä.

Lahja jatkuvuuden vahvistajana: lapsuudenperhe ja kääntyminen islamiin

Vaikka islamiin kääntyminen on monille uskoville helppo ja suoraviivainen päätös – tai ainakin siten he kuvaavat kääntymystään – lapsuudenperheelle uudesta uskonnosta kertominen voi olla pelottavaa ja vaikeaa. Osa haastatelluista naisista jopa viittasi tähän ”kaapista tulemisena”, mikä kertoo yksilön kamppailusta ympäristön odotusten kanssa ja valottaa islaminuskon potentiaalisesti stigmatisoivaa luonnetta suomalaisessa yhteiskunnassa. Miriamin tarina oli erityisen koskettava, koska hän ei ollut koskaan puhunut kääntymyksestään lapsuudenperheelleen. Hän oli mennyt naimisiin muslimimiehen kanssa, ja miehen perhe oli tiedustellut hänen halukkuuttaan kääntyä islamiin avioliittoa solmittaessa. Miriam kieltäytyi mutta kääntyi myöhemmin omasta aloitteestaan¹¹.

Miriamille tärkeä kokemus oli yhteinen ostosmatka oman äidin kanssa Wanhan Porvoon markkinoille. Miriamin äiti osti tyttärelleen käsintehtyyn huivin, minkä Miriam tulkitsi merkiksi ensinnäkin siitä, että äiti ym-

märsi tyttärensä kääntyneen islamiin ja toiseksi siitä, että äiti hyväksyi tyttärensä päätöksen. Koska Miriam ei ollut keskustellut asiasta äitinsä kanssa, emme tiedä, mitä äiti huivilla tarkoitti. Tärkeää on kuitenkin se, miten Miriam lahjan tulkitsi. Samanlaisen lahjan olisi voinut antaa kuka tahansa äiti tyttärelleen, mutta Miriamille tämä emotionaalisesti mutta myös rahallisesti arvokas lahja kertoi absoluuttisesta hyväksynnästä, josta hän ei ollut muutoin ollut varma. Hän kertoi, että uskoi perheensä luulevan hänen kääntymyksensä olleen seurausta avioliitosta, vaikka hän itse ei kokenut näin. Näissä oloissa äidin hyväksyntä oli Miriamille erityisen tärkeä ja kallisarvoinen. Huivi symboloi äiti-tytärsuhteen jatkuvuutta ja Miriamin jatkuvaa kuulumista lapsuudenperheeseensä uskonnosta riippumatta. Edellä mainitsemamme tunnettyö oli keskeisessä roolissa Miriamin äidin lahjassa: äiti ilmaisi kiintymystä ja rakkautta, ja Miriam reagoi lahjaan voimakkaan tunnepitoisesti.

Lopuksi

Kuten olemme tekstissämme pyrkineet näyttämään, vaatelahja voi mahdollistaa yksilön sisäisen ja ulkoisen muutoksen, kuten kävi Aishalle, jonka saama lahja avasi hänelle tien islamiin kääntymiselle. Afra taas mukautui perheensä toiveisiin, ja tässä häntä tukivat sekä anopin antamat lahjat että oman perheen kannustus. Miriamille

lahja toi tunteen hyväksynnästä ja perhesiteiden jatkuvuudesta. Lahja on itsessään voimakas yksilöiden välinen ja yhteisöllinen viesti ja vaikuttaja. Se luo ja ylläpitää ihmisten välisiä suhteita. Kun lahjaan lisäksi liittyy uskonnollisia ja perhetekijöitä, voi se olla erityisen vahvasti yksilön toimintaa ohjaava asia.

Uskonnolliset ja perhetekijät vahvistavat lahjan merkityksellisyyttä. Voi olla erityisen vaikeaa kieltäytyä tärkeän perheenjäsenen, kuten tulevan anopin, lahjasta, vaikka lahjan myötä tulisi myös velvollisuuksia. Vielä vaikeampaa kieltäytyminen on, jos lahjassa on vahva uskonnollinen lataus. Toisaalta lahja itsessään syventää perhe- ja uskonnollisia suhteita, korjaa säröjä ja luo jatkuvuutta. Samaan aikaan lahja saattaa ohjata yksilön valintoja ja toimia yhteisöllisen kontrollin välineenä, jonka avulla yksilön pukeutumisolintoja ohjataan toivottuun suuntaan. Uskonnollisesti värityneiden lahjojen antaminen ei millään muotoa ole ainoastaan muslimien perhe- ja ystävyysuhteille ominainen piirre: samanlaisia ilmiöitä esiintyy myös muiden uskontojen, kuten kristittyjen parissa¹². Musliminaisille vaatekappaleiden lahjoitus on kuitenkin erityislaatuinen piirre, mikä johtuu osittain islamiin liitettyjen pukeutumistyylien ja käytäntöjen politisoitumisesta, osittain vaatteiden käytännön arvosta uskonnon harjoittamisessa. Tässä suhteessa vaatelahjoilla voi olla keskeinen musliminaisten yhteisöllisyyttä muokkaava vaikutus.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Anna-Mari Almila & David Inglis (toim.), *The Routledge Handbook to Veils and Veiling Practices*. Routledge, London 2017.
- 2 Anna-Mari Almila, *Veiling in Fashion. Space and the Hijab in Minority Communities*. Bloomsbury, London 2018.
- 3 Marcel Mauss, *The Gift. Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies* (Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques, 1925). Käänt. Ian Gunnison. Cohen & West, London 1970.
- 4 Monet puhuvat islamiin palaamisesta, ei kääntymisestä. Naiset, joista tässä artikkelissa puhutaan, eivät pitäneet eroa itselleen tärkeänä.
- 5 Nimet eivät ole haastateltavien oikeita nimiä. Haastateltavat olivat kaikki 25–26-vuotiaita haastattelun aikaan. Tässä yhteenvetoluontoisessa pohdiskelevassa tekstissämme emme käytä alkuperäisiä sitaatteja haastateltavilta. Haastattelut tehtiin suomeksi vuosina 2011–2012, ja niistä on sen jälkeen käännetty sitaatteja englanniksi julkaisua varten. Alkuperäinen aineisto on tuhotu, ja sitaattien kääntäminen takaisin suomeen saattaisi vääristää niitä, joten päätimme luopua sitaattien käytöstä. Tutkimuksesta aiemmin julkaistuista teksteistä löytyy lisätietoa aineistosta sekä myös lukuisia sitaatteja, ks. Almila 2018; Almila, Anna-Mari & Inglis, David, On the Hijab-Gift. Gift-Theoretical Considerations on the Ambivalences of Islamic Veiling in a Diasporic Context. *Journal of Cultural Analysis and Social Change*, Vol. 3, No. 1, 2018. Verkossa: doi.org/10.20897/jcasc/2672 sekä Almila, Anna-Mari & Inglis, David, Hijabs, Gifts and the Creation and Operation of Social Relationships. The Case of Muslim Women in Contemporary Finland. *Sosiologia* 4/2019, 348–364.
- 6 Morny Joy (toim.), *Women and the Gift*. Indiana University Press, Bloomington 2013; Sarah Ashwin, Irina Tartakovskaya, Marina Ilyina & Tatyana Lytkina, Gendering Reciprocity. Solving a Puzzle of Nonreciprocation. *Gender and Society*, Vol. 27, No. 3, 2013, 396–421.
- 7 Pierre Bourdieu, *Pascalian Meditations* (Méditations pascaliennes, 1997). Käänt. Richard Nice. Stanford University Press, Stanford 2000, sekä Mauss 1970.
- 8 Jörgen Skågeby, The Performative Gift. A Feminist Materialist Conceptual Model, *communication +1*. Vol. 2, No. 1. Verkossa: scholarworks.umass.edu/cpo/vol2/iss1/7/
- 9 Nurit Bird-David & Asaf Darr, Commodity, Gift and Mass-Gift. On Gift-Commodity Hybrids in Advanced Mass Consumption Cultures. *Economy and Society*, Vol. 38, No. 2, 2009, 304–325.
- 10 Kääntymyspolusta ks. Henri Gooren, Reassessing Conventional Approaches to Conversion. Toward a New Synthesis. *Journal for the Scientific Study of Religion* Vol. 46, No. 3, 2007, 337–353. Gooren käyttää ilmaisua 'conversion career', jonka suora käänнос suomeen ei mielestämme toimi niin hyvin kuin ilmaus 'kääntymyspolku'.
- 11 Muslimimies voi naida eriuskosen naisen, koska lasten oletetaan kasvavan isän uskossa. Musliminaiselle uskontojen välinen liitto taas on samasta syystä usein joko kiellettyä tai epäsuotavaa.
- 12 Simon Coleman, On Mauss, masks, and gifts. Christianities, (in-)dividualities, modernities. *HAU: Journal of Ethnographic Theory*. Vol. 5, No. 1, 2015, 295–315.